

ANDRZEJ KRÓL SDB

WYKORZYSTANIE ELEMENTÓW SYSTEMU PREWENCYJNEGO ŚW. JANA BOSKO W WYCHOWANIU ŻEGLARSKIM

Celem przedstawionego artykułu jest ukazanie systemu ks. Jana Bosko jako podstawy wychowania żeglarskiego. Zostały tu zaprezentowane główne założenia oraz specyfika wychowania w systemie prewencyjnym. Kolejnym przedmiotem analiz jest charakterystyka wychowania żeglarskiego, co pozwoli następnie wskazać szczegółowe egzemplifikacje elementów systemu ks. Bosko w wychowaniu żeglarskim na przykładzie Yacht Club Saltrom. Całość opracowania kończy spis literatury, która została wykorzystana podczas pracy nad powyższymi zagadnieniami.

1. SYSTEM PREWENCYJNY KS. JANA BOSKO

Termin „prewencyjny” wywodzi się od łacińskiego słowa *praevenire*, które dosłownie oznacza: wychodzić przed, wysuwać się na czoło. Głębsze badania etymologiczne wskazują na to, że powyższe pojęcie określa także walkę ze złem. Wiążąc samo wychowanie z powyższymi określeniami, wyłania się główna idea systemu prewencyjnego, która skoncentrowana jest na poszukiwaniu dobra w wychowankach. Jest to przesłanie wychowawcze, które doskonale charakteryzuje określenie systemu mianem „pedagogiki dobrem uprzedza-

jącej”¹. Celem owego wychowania jest nastawienie młodych osób na dostrzeżenie dobra oraz samorealizację poprzez dobro. System ks. Bosko pozwala na integralne wychowanie młodej osoby we wszystkich sferach rozwoju człowieka.

Ksiądz Jan Bosko zdecydowanie odcinał się od dziewiętnastowiecznej szkoły tradycyjnej, opowiadając się za dynamicznym systemem ukierunkowanym na rozwój i zróżnicowanie metod. Przeciwwstawił swoją metodę oddziaływania obowiązującemu wychowaniu o charakterze represyjnym, którego wpływ był oparty na sile i przemoc w przypadku złamania regulaminu. Oryginalność systemu prewencyjnego wynika przede wszystkim z doskonałego połączenia wypracowanej wiedzy praktycznej z myślą wychowawczą, gdzie łagodnie proponuje się wychowankowi zachętę do nauki przestrzegania prawa². Niebagatelną rolę odgrywają odpowiednie środki wychowawcze, którymi posługiwał się ks. Bosko, a wśród których znajdują się między innymi: Msza święta, modlitwa, nauka religii oraz rekolekcje. Istotnym elementem, pełniącym ważną rolę w procesie wychowania, jest atmosfera rodzinnej radości i optymizmu, która powinna także charakteryzować relacje interpersonalne między wychowankiem a wychowawcą.

Ponadczasowy wymiar systemu prewencyjnego wyraża się w zasadach wychowania, które stanowią ogólne normy postępowania pedagoga w procesie wychowania oraz jego realizacji, mającej na celu uzyskanie wysokiej skuteczności prowadzonych działań³. System wychowawczy ks. Bosko jest kategoryzowany przez trzy podstawowe zasady: rozumu, religii oraz miłości, które są dopełniane przez zasadę integralności oraz zasadę karalności.

Istotą zasady rozumności jest wszechstronne i rozważne oddziaływanie na siebie i innych, którego podstawą jest rozwój intelektualny. Ksiądz Bosko określa ją w następujący sposób: oznacza ona „zdrowy rozsądek, rzeczowość i zaakceptowanie całokształtu warunków rzeczywistego życia młodzieży, elastyczność w programowaniu, kierowanie się rozumem w pełnieniu funkcji systemu zapobiegawczego i motywowanie poleceń”⁴. Zasada ta w pierwszej kolejności odnosi się do działań wychowawcy, który poprzez postępowanie

¹ J. HOMPLEWICZ, *Teoretyczne założenia systemu wychowawczego św. Jana Bosko*, w: J. NIEWĘGŁOWSKI (red.), *Ksiądz Bosko i jego system wychowawczy*, Warszawa 2000, s. 80.

² Zob. M. SZPRINGER, *System prewencyjny księdza Jana Bosko we współczesnej profilaktyce*, Kielce 2006, s. 49.

³ Zob. K. KRUSZEWSKI, *Najpotrzebniejsze zasady dydaktyczne*, w: K. KRUSZEWSKI (red.), *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, Warszawa 1991, s. 254.

⁴ L. CIAN, *Wychowanie w duchu księdza Bosko*, Warszawa 1990, s. 226.

zgodne z powyższą zasadą przyzwyczajają wychowanka do posługiwania się prawidłami rozumowania.

Zasada religijności pozwala rozbudzić w młodym człowieku najbardziej ludzkie sfery jego życia i ukazać mu ostateczny cel i perspektywę życia. System prewencyjny, uwzględniający tę zasadę, wprowadza podopiecznych w duchowe przeżywanie wiary poprzez tworzenie odpowiednich warunków religijno-moralnego rozwoju. Atmosfera religijności, współtworzona przez katechizm, nauki moralne, rady i praktyki pobożności – Eucharystię oraz spowiedź – otwiera rozum i wolę młodej osoby, budzi jej ciekawość oraz naturalne pragnienie dobra, umiłowanie tego, co Arystoteles nazywał cnotą. Niezwykle ważnym elementem jest dobrowolność religijności – ks. Bosko zwracał szczególną uwagę na to, że nie może być ona wymuszana bądź narzucana przez wychowawców⁵.

Kolejną z nadrzędnych zasad wychowawczych jest zasada miłości, która w systemie Jana Bosko przybiera formę zaufania do wychowanka, szczerości w działaniach oraz poszukiwania prawdy. Jest ona rozumiana jako dobroć, która zakłada troskę o relacje między wychowawcą a wychowankiem, która wyraża się także w pedagogicznej obecności. Ponadto miłość, rozpatrywana w perspektywie poprzednich zasad, wyraża się w poszanowaniu godności osoby wychowanka, dzięki czemu wychowawca jest w stanie dostrzec i zrozumieć jednostkowe potrzeby podopiecznych. Ksiądz Bosko zauważa, że dzieło wychowawcze może mieć sens tylko wtedy, gdy każdy z wychowanków czuje się osobiście zrozumiany, szanowany i kochany⁶.

Połączeniem wszystkich omówionych zasad systemu prewencyjnego jest zasada integralności, która w rozumieniu ks. Bosko obejmuje rozwój fizyczny, duchowy i moralny w celu budowy dojrzałej osobowości wychowanka. Niezwykle istotnym aspektem zasady integralności jest rozpoczęcie wszelkich działań wychowawczych od wpajania wychowankowi wartości duchowych. Niekwestionowaną prawdą jest to, że tylko wtedy, gdy wartości duchowe i religijne są stawiane na pierwszym miejscu, człowiek jest zdolny do podejmowania działań w celu przekraczania własnych ograniczeń oraz harmonijnego i efektywnego integrowania własnej osobowości we wszystkich wspomnianych sferach. Istotne staje się prowadzenie procesu wychowawczego w sposób integralny, całościowy⁷.

⁵ Zob. tamże, s. 29.

⁶ Zob. tamże, s. 48.

⁷ Zob. tamże, s. 138-139.

Swoje znaczące miejsce w systemie J. Bosko, ale też swoistą specyfikę ma zasada karalności – stosowania kar. Autor jest zdania, że tam, gdzie jest to możliwe należy kary unikać, natomiast jeżeli staje się to koniecznością, istotne staje się oparcie działań karzących na wszystkich powyżej opisanych zasadach wychowawczych⁸. Książd Bosko proponuje stosowanie upomnień, o których pisze w następujący sposób: „jeżeli macie udzielić komuś upomnienia, zróbcie to w cztery oczy i na osobności, a przy tym z jak największą dobrocią”⁹.

2. SPECYFIKA WYCHOWANIA W SYSTEMIE PREWENCYJNYM

Salezjański system wychowawczy znamionuje specyfika celów stawianych przez jego twórcę oraz określony typ relacji, jaka tworzy się między wychowawcą a wychowankiem. Ponadto charakterystycznym elementem systemu prewencyjnego, wyróżniającego go wśród innych systemów wychowawczych, jest swoista promocja wychowanka, wspieranie jego własnej formacji i polepszenie jego aktualnych warunków życiowych. Znaczącą rolę w koncepcji ks. Bosko odgrywa aktywna obecność samego wychowawcy¹⁰.

Podstawową postawą i rolą wychowawcy jest asystencja – swego rodzaju aktywny i pełny udział wychowawcy w procesie wychowania, który przybiera postać stałej, autentycznej i przyjacielskiej obecności wśród wychowanków. Poprzez stałą asystencję wychowawca staje się swego rodzaju przyczyną sprawczą, która ukierunkowuje wychowanka i pobudza jego dyspozycje rozwojowe do ujawnienia się¹¹. Asystencja nie oznacza nadzoru, który jest charakterystyczny dla systemów represyjnych lub tych pozbawionych mocy wychowawczej. Przeciwnie, jej istotą jest z jednej strony uprzedzanie zła zamiast jego naprawianie, natomiast z drugiej – rozumne i cierpliwe wspieranie zmienności i niestałości dziecka, które zapomina o swoich powinnościach¹². Asystencja pełni w systemie prewencyjnym funkcję zapobiegawczą

⁸ Zob. tamże, s. 274.

⁹ S.J. MOZDŹEŃ, *Św. Jan Bosko i jego system wychowania prewencyjnego*, w: *Historia wychowania (1795-1918)*, t. II, Sandomierz 2006, s. 79.

¹⁰ Zob. L. CIAN, *System zapobiegawczy świętego Jana Bosko i jego charakterystyka*, Warszawa 2001, s. 203-211. Por. B. DYMARA, *Dziecko w świecie współdziałania*, Kraków 2001, s. 203-211.

¹¹ Zob. G. FANCIULLI, *Święty Jan Bosko. Przyjaciel młodzieży*, Kraków 2001, s. 85-100.

¹² Zob. L. CIAN, *System zapobiegawczy*, s. 28-29.

i – co najważniejsze – wyklucza wszelkie działania izolujące dziecko od świata, w którym żyje¹³.

Niebagatelną rolę w procesie wychowania pełnią różne, stosowane przez ks. Bosko, formy kontaktu wychowawcy z wychowankiem, które w istotny sposób wspomagają pogłębianie relacji międzyosobowych. Należą do nich: rozmowa oraz indywidualne kierownictwo duchowe, słówko wieczorne, a także „słówko na ucho”.

Indywidualne kierownictwo duchowe odnosi się do spowiedzi, która przybierała wysoko indywidualny charakter w swojej formie ze względu na to, że ks. Bosko próbował dostosowywać ją do poziomu moralnego każdego wychowanka¹⁴. Ponadto organizował spotkania i rozmowy między wychowankami a wychowawcą, nazywane przez ks. Bosko spotkaniami między „dziećmi rodziny” a „ojcem” sprawującym kierownictwo duchowe. Cechowała je szczególna zasada, wywodząca się z charakterystycznej dla nich rodzinnej atmosfery, a którą był brak formalnych schematów czy programów porozumiewania się „ojca” z „dziećmi”. Jak zaznacza ks. Bosko, istotą tego rodzaju spotkań jest wzajemne, w pełni dobrowolne poznanie się i zrozumienie między wychowankiem a wychowawcą¹⁵.

Drugą z form kontaktu z wychowankiem jest słówko wieczorne, które przybierało formę zwięzłego przemówienia i miało miejsce po wieczornych modlitwach. Kierowane do wszystkich wychowanków, miało tworzyć odpowiedni klimat wychowawczy, sprzyjający utrwaleniu pewnych myśli, prawd czy pouczeń¹⁶. Ponadto – w kategoriach psychologicznych – słówko wieczorne zostało wprowadzone w celu wzmacniania i pogłębiania, odgrywającego znaczącą rolę w systemie prewencyjnym, klimatu rodzinnego¹⁷.

„Słówko na ucho” wymaga od wychowawcy dużego taktu i delikatności ze względu na kształtowanie się podczas tego rodzaju rozmów relacji o charakterze ojciec–syn. Są to zabiegi, które ks. Bosko określał mianem „oskubywania z piórek” ze względu na to, że były stosowane między innymi dla nagany lub upomnienia, które odbywały się na osobności, z poszanowaniem wszystkich zasad

¹³ Zob. tamże, s. 193-195.

¹⁴ Zob. tamże, s. 114-127.

¹⁵ Zob. B. MATYJAS, *Poglądy i praktyka pedagogiczna świętego Jana Bosko*, „Wychowawca” 7-8 (1995), s. 5-6.

¹⁶ Zob. S.I. MOŹDŹEŃ, *Inspiracje katolickiej myśli wychowawczej w Polsce do połowy XX wieku*, Kielce 2001.

¹⁷ Zob. B. MATYJAS, *Poglądy i praktyka*, s. 5-6.

wychowania w systemie prewencyjnym. „Słówko na ucho” przybierało formę ostrzeżenia, ale jednocześnie dawało obietnicę niezbędnej pomocy¹⁸.

Wychowawca w systemie prewencyjnym jest osobą, która nieustannie się doskonali w swej pracy, stara się uświadomić sobie swoją wartość i poznać psychologię człowieka oraz przyswoić sobie umiejętność nawiązywania kontaktów międzypersonalnych.

3. WYCHOWANIE ŻEGLARSKIE

Wychowanie jest procesem nauczania kształcącego, wzbogaconego o wiele tzw. zabiegów wychowawczych, który formuje nie tylko sprawność umysłu w przyswajaniu i stosowaniu wiedzy, lecz także formuje osobowość człowieka. Wychowanie obejmuje różne „tereny wychowawcze” i wszystkie strony osobowości człowieka¹⁹. Uprawianie żeglarstwa stwarza naturalne, niczym nie wymuszone sytuacje umożliwiające podejmowanie zabiegów wychowawczych, może być zatem jednym z powyższych „terenów wychowawczych”. Elementami strukturalnymi wychowania żeglarskiego są: szkolenie żeglarskie, etykieta żeglarska oraz szkoła pod żaglami. Poniżej została przedstawiona charakterystyka poszczególnych elementów wychowania żeglarskiego²⁰.

Szkolenie żeglarskie nieodłącznie wiąże się z wychowaniem, które obejmuje działania podejmowane w każdym momencie szkolenia, w którym instruktor i podopieczny mogą znaleźć się razem. Żeglarstwo jest środkiem kształtującym osobę o dużej sprawności fizycznej i psychicznej, gdzie poprzez rozwój umysłowy, fizyczny, moralny i estetyczny kształtuje się osobowość indywidualna oraz zbiorowa wychowanków. Żegluga na jachcie stwarza wiele uwarunkowanych sytuacją wymogów i konieczności, które mogą oddziaływać na charakter i osobowość człowieka, kształtować postawy i oddziaływać na preferowaną i urzeczywistnianą hierarchię wartości podopiecznych. Ponadto zachęca się wychowanków do aktywnego uczestnictwa w rozwoju na płaszczyźnie gospodarki, nauki i kultury – w działaniach związanych z wodą, morzem²¹.

¹⁸ Zob. A. MAJEWSKA, *Pedagogika według świętego Jana Bosko*, „Dialog i Edukacja” 2002, nr 2, s. 65-70.

¹⁹ Zob. W.R. DĄBROWSKI, *Poradnik nauczyciela żeglarstwa*, Kraków 2003, s. 44-45.

²⁰ Zob. W.R. DĄBROWSKI, *Wychowanie w szkoleniu żeglarskim*, mps s. 94-98.

²¹ Zob. tamże, s. 99-100.

Wychowanie przez żeglarstwo przygotowuje do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, do pracy zawodowej, zapewnia pełny, wszechstronny rozwój intelektualny, moralny, fizyczny i estetyczny. Przede wszystkim pozwala na rozwijanie inteligencji, kształtowanie i podtrzymywanie określonych zainteresowań i zamiłowań, budzenie wrażliwości i wyobraźni, wyrabianie umiejętności racjonalnego współżycia i współdziałania z innymi ludźmi, wdrażanie do samodzielnego, krytycznego myślenia i działania.

Etykieta żeglarska to ustalony, obowiązujący w danej epoce i środowisku społecznym zbiór form towarzyskich, reguł grzeczności, zwyczajów – zgodny z zasadami etyki i wynikający z wieloletniej, czasem nawet wielowiekowej tradycji, a często również usankcjonowany formalnymi przepisami. Etykieta i ceremoniał morski mają bardzo stare tradycje. Większość z nich wywodzi się z epoki flot żaglowych i dotyczy zachowania się na morzu i na dużych jednostkach pływających. Z czasem etykieta żeglarska – ta o morskim rodowodzie – przeniknęła też kręgi żeglarzy śródlądowych i chociaż wiele jej form nie ma uzasadnienia w historii żeglugi śródlądowej (jak np. zakaz gwizdania na pokładzie), to jednak są one powszechnie akceptowane i przestrzegane²². Etykieta żeglarska określa sposób ubioru i wygląd żeglarza, wygląd jachtu oraz postawy obowiązujące załogę podczas manewrów, w trakcie żeglugi, a także na postoju jachtu. Najważniejszymi elementami są kwestie związane z godnym, kulturalnym zachowaniem się na jachcie i poza nim, z gotowością służenia pomocą innym wodniakom, z nieprowadzeniem rozmów na kanale bezpieczeństwa oraz w okresie ciszy radiowej, a także – w miarę możliwości – z dbaniem o środowisko naturalne. Wobec tego słuszne jest twierdzenie, że etykieta żeglarska może być „wychowawczynią” młodych pokoleń²³.

Podsumowując, ogólne uwagi o skuteczności działań wychowawczych podejmowanych w szkoleniu żeglarskim są następujące: żeglarstwo w samej swojej istocie jest nośnikiem wartości wychowawczych; podstawowym warunkiem uzyskania pozytywnych efektów szkoleniowych i wychowawczych jest rzetelna, merytorycznie poprawna wiedza fachowa – żeglarska, poparta przykładem własnego postępowania; prowadzenie szkolenia żeglarskiego w sposób dydaktycznie i metodycznie poprawny; modelowanie sytuacji ujawniających te walory żeglarstwa, które mogą stać się przesłanką do podejmowania zabiegów wychowawczych; umiejscowienia zabiegów wychowawczych w całym

²² Zob. J. CZAJEWSKI, *Etykieta żeglarska*, Katowice 2002, s. 5-6.

²³ Zob. tamże, s. 12-25.

procesie szkolenia jako naturalnej reakcji instruktora na wymuszoną sytuację konieczności ich podejmowania²⁴.

Na szczególną uwagę zasługuje organizacja „Szkoly pod Żaglami”, której idea jest stwarzanie młodzieży szansy poszerzenia wiedzy i rozwoju własnej osobowości poprzez realizację programu edukacyjnego podczas rejsu morskiego. Wspecjalizowana kadra szkoły współpracuje przy tworzeniu nowych programów kształcenia i wyborze trasy podróży przez cały rok. Zajęcia, które są organizowane podczas rejsu, tematycznie są skoncentrowane według konkretnych problemów związanych z obszarem, w którym znajduje się statek, bądź miejscem odwiedzanym przez podopiecznych. Lekcje ze wszystkich przedmiotów powinny nawzajem się przenikać. Wobec tego, przykładowo, w Pompejach młodzież poznaje historię starożytnego Rzymu, na kraterze Santorini uczy się o wulkanach, prowadzone na morzu lekcje fizyki dotyczą meteorologii, a nauka języków obcych opiera się na ich praktycznym wykorzystaniu²⁵.

„Szkola pod Żaglami” daje wychowankom możliwość zdobycia wiedzy i umiejętności, jakich nigdy nie zapewni tradycyjna szkoła. Miesiąc spędzony na statku uczy tolerancji, odpowiedzialności, samodzielności, działania w grupie. Rejs pomaga często w przełamywaniu własnych słabości, pozwala uwierzyć w siebie. Natomiast obcowanie z potęgą morza uczy pokory dla sił przyrody²⁶. Należy zwrócić szczególną uwagę na to, że żegluga morska jest również sprawdzonym instrumentem wychowawczym wobec młodzieży trudnej lub ze środowisk zagrożonych, wśród których można wyłonić ludzi wartościowych i ambitnych, którzy na morzu odnajdą swoje miejsce w życiu. Morze ma niezwykle właściwości oddziaływania na ludzi, łatwiej kształtuje autorytety, ustala porządek i wyznacza odpowiednią hierarchię wartości.

3. ELEMENTY SYSTEMU JANA BOSKO W WYCHOWANIU ŻEGLARSKIM

Propozycja wykorzystania systemu prewencyjnego w oddziaływaniu Yacht Club Saltrom (dalej YCS) ma charakter wyjątkowo aktualny, biorąc pod uwagę dzisiejsze zainteresowania młodzieży. Wobec tego poniżej zostały zaprezentowane

²⁴ Zob. tamże, s. 26.

²⁵ Zob. www.epz.pl (dostęp: 3.12.2015).

²⁶ Zob. tamże.

szczegółowe egzemplifikacje podstawowych zasad wychowania salezjańskiego w wychowaniu żeglarskim YCS – zasady rozumności, religijności oraz miłości. Ponadto została zwrócona uwaga na rolę asystencji w YCS.

Zasada rozumności wyraża się w umiejętności kierowania się w swoich działaniach zdrowym rozsądkiem oraz swego rodzaju prostotą, które nie pozwalają na wkradanie się sztuczności i przesady do procesu wychowawczego. Postępowanie oparte na tych dwóch warunkach wyraża się w autentycznym otwarciu się na dialog z drugą osobą – dialog między wychowawcą a podopiecznym, którego celem zawsze jest dobro i rozwój wychowanka²⁷. Sytuacje życiowe żeglugi jachtowej dają szerokie możliwości nauki i intensyfikacji doświadczeń społecznych młodzieży. Jacht z jednej strony jest zamkniętą przestrzenią życiową, w której konieczne jest przewidywanie i stabilność; z drugiej zaś nie jest hermetycznie zamkniętym środowiskiem – ze względu na planowane i konieczne postoje w portach.

Wspólne życie na jachcie obfituje w wielość sytuacji i działań o charakterze wychowawczym, wśród których znajdują się między innymi następujące elementy:

– „Mieszkamy, żeglujemy i żyjemy razem na jachcie” – jest to element wyrażający się we wspólnocie losu dorosłych i młodych osób w radości i niebezpieczeństwach. Podczas wspólnego rejsu pojawiają się sprzyjające warunki doskonalenia umiejętności interpersonalnych, można zaobserwować bogactwo dynamiki grupowej, różnorodność charakterów, pojawiają się sytuacje konfliktowe, potrzeba wspólnej pracy i obowiązki (podział na wachty służbowe). Rytm wymagań i regulamin zajęć jest naturalnie kształtowany w kontekście pracy na jachcie. Wiele młodych osób cierpi na zaburzenia „JA”. Ujawniają się one w naturalny sposób w konfrontacji z żywiołem, pogodą, hierarchią na statku, urzędami portowymi.

– „Plastyczny program dnia” – w czasie okresu złej pogody, np. podczas sztormu, wymagany jest dłuższy pobyt w porcie; jest to czas na wycieczki, poznawanie miejsc związanych z historią danego miasta, to czas na lekturę i rozmowę oraz refleksję nad przeżyciami związanymi z trudnymi sytuacjami na wodzie (bezpieczeństwo żeglugi).

– „Mieszkamy nad jednym Bałtykiem, w tej samej Europie” – jest to element, który wyraża się we wspólnej pracy żeglarskiej, gdzie istotne staje się zwiedzanie portów Europy (Polski, Niemiec, Szwecji, Danii, Litwy itd.), dokonuje się prezentacji kultury i zwyczajów różnych narodów (tańce, piosen-

²⁷ Zob. M. SZPRINGER, *System prewencyjny*, s. 107.

ki, szanty, historia, marzenia młodzieży, sztuka piękna, filozofia życia), dzięki czemu młode osoby mają możliwość zbliżenia się do siebie w atmosferze afirmacji wartości pokoju, współpracy i tolerancji.

– „Hej, me bałtyckie morze, toś ty mnie wychowało” – są to słowa jednej z piosenek żeglarskich, które doskonale oddają charakter kolejnego z elementów oddziałujących w sposób wychowawczy, który wywodzi się z nauk ks. Bosko. Zdaniem księdza muzyka może stać się jednym ze środków, który w skuteczny sposób kształtuje uczucia oraz wyobraźnię, dzięki czemu może sprawić, że osoba stanie się lepszym człowiekiem²⁸. W czasie rejsów, na postojach, biwakach, przy ognisku, podczas modlitw, Mszy św. nie brakuje śpiewu i muzyki. Skrzypce, gitara, harmonijka ustna, boran – to najczęściej spotykane instrumenty na jachcie. W oddziaływaniu wychowawczym YCS popularyzował piosenki religijne, żeglarskie, klasyczne szanty, poezję śpiewaną, jak również piosenki z polskiej sceny rockowej. Piosenka z dobrym tekstem, zaśpiewana w odpowiednim czasie, również może wychowywać.

Zasada religijności, ściśle powiązana z zasadą rozumu, w rozumieniu ks. Bosko odnosi się przede wszystkim do wypełniania swoich obowiązków. Ponadto jej związek z zasadą rozumu pozwala ustrzec wychowanka przed zbyt powierzchowną lub przesadnie uczuciową religijnością²⁹.

YCS, opierając się na stylu oddziaływania salezjańskiego, wypracował pewne wzorce wychowania, wśród których znajdują się między innymi:

– Msza święta – sprawowana w czasie trwania turnusu czy rejsu. Odprawiana w kościele, ale i nad brzegiem jeziora czy na żaglówce, w pięknej scenerii mazurskich czy morskich krajobrazów, często o zachodzie słońca, sprawia, że wychowankowie zaczynają inaczej postrzegać Kościół.

– Homilia – zwykle nawiązująca do czytań i ewangelii, odnosząca się do życia młodych ludzi; podczas homilii cytowane są utwory poetyckie, często ma ona formę dialogu. To prowokuje młodzież do rozmów na tematy religijne, rodzi pytania, na które później, podczas żeglugi, jest czas odpowiadać.

– Spowiedź – niejednokrotnie pod wpływem rozmów, homilii czy własnych refleksji młodzież decyduje się na spowiedź. Zwykle taki sakrament pokuty odbywa się „w drodze”, czyli podczas spaceru nad brzegiem jeziora, w lesie, na łące czy też na jachcie, o ile zapewniona jest wystarczająca intymność.

²⁸ Zob. M. MAJEWSKI, *Elementy metodyki pedagogiczno-katechetycznej w ramach systemu przewencyjnego św. Jana Bosko*, Kraków 1975, s. 30.

²⁹ Zob. L. CIAN, *Wychowanie w duchu*, s. 123.

– Modlitwy poranne i wieczorne – cały obóz czy też cała załoga gromadzi się na rannej modlitwie, Bogu powierzając swój czas, swoje bezpieczeństwo i chęć poznawania Go w pięknie stworzenia. Wieczorem, zwykle przy ognisku i akompaniamencie gitary, jest czas na podziękowanie za spędzony dobre dzień, za nowe doświadczenia, za przyjaźń, za „łódki”. Ważna jest zachęta, by podczas żeglugi w ciągu dnia znaleźć czas na odmówienie różańca.

– Modlitwa „przed” i „po” posiłku – odmawiana przez uczestników rejsu czy obozu: „Pobłogosław Panie Boże nas, pobłogosław ten posiłek i naucz nas dzielić się chlebem i radością ze wszystkimi” albo jej (bardziej ulubiona przez młodzież) skrócona wersja: „Zasiądź Chryste pośród nas i bądź naszym gościem”.

– Słówko na dobranoc – codziennie, na obozie czy w czasie rejsu, „dobra myśl” pozostawiona wychowankom na dobranoc. Zgodnie z salezjańską tradycją, nie trwające dłużej niż 3 minuty, wypowiedane zwykle przez wychowawców – sterników. Z biegiem lat można dostrzec, jaki ten, może niepozorny epizod dnia, ma wpływ – po pierwsze – na morale wychowanków, po drugie – na kształtowanie autorytetu wychowawców. Często wypowiedane w sprzyjających warunkach, w odpowiedniej atmosferze dla młodych ludzi – ognisko, wieczór, piosenka religijna, żeglarska; luźne rozmowy i żarty powodują, że uczestnicy są pozytywnie nastawieni i nie traktują tego jako „zła koniecznego”, ale jako coś, co warto posłuchać, bo nie wiadomo, czy będzie to bajka (jak to bajka – z morałem), czy opowiadanie, i jak bardzo wychowawca zaangażuje siebie, czy będzie zestresowany, czy z polotem i dużą dozą humoru pozostawi tę „pozytywną myśl na dobranoc”³⁰.

Powyższe elementy są niekwestionowanym dowodem na to, że podczas rejsu jest wiele okazji do refleksji, modlitwy, rozmów – kontaktu z Panem Bogiem. Młodzież chętnie uczestniczy w życiu religijnym na obozie czy w czasie rejsu; kontakt z naturą (piękno jezior i mórz) bywa nierzadko korzystniejszą „katedrą” do skupienia i modlitwy. L. Cian w następujący sposób odnosi się do zasady religijności: „Cała praca wychowawcza polega na tym by uszanować rozum i wolność otwartego na nieskończoność człowieka, tak aby jego głębia i transcendencja spotkały się, stały się poczuciem religijnym i życiową postawą. Wtedy wiara staje się elementem integrującym życie”³¹.

Zasada miłości odnosi się do szczególnego, niezwykle istotnego klimatu wychowawczego między wychowawcą a wychowankiem. Na ten klimat składa się przede wszystkim obecność wychowawcy wśród młodzieży, która wyraża się

³⁰ Zob. www.saltron.krakow.pl (dostęp: 3.12.2015).

³¹ L. CIAN, *Wychowanie w duchu*, s. 279.

poprzez uczestnictwo w jej życiu, a także akceptację jej zamiłowań i zainteresowań. Ważną rolę w pracy wychowawczej pełni autorytet wychowawcy. Zdaniem ks. Bosko większy i lepszy wpływ na wychowanków ma taki wychowawca, który charakteryzuje się miłym usposobieniem, ma wiedzę, umie wykonać wiele praktycznych rzeczy, jest rozsądny i konsekwentny w swoim postępowaniu³².

O klimacie życzliwości i aktualności systemu salezjańskiego ks. Bosko w YCS najlepiej niech świadczą wypowiedzi samych uczestników. Poniżej zostały przedstawione niektóre z nich:

Można by powiedzieć, że Salezjańskie Lato na Mazurach przechodzi ewolucję – od obozu z elementami żeglarskimi do najprawdziwszych rejsów. Jednak niektóre rzeczy na pewno nie ulegną zmianie. Trudno sobie wyobrazić Mazury bez Mszy świętych o zachodzie słońca, wieczornego śpiewania szant przy ognisku, tradycyjnego chrztu nieopierzonych żeglarzy, szalonych zabaw i radosnych kąpieeli. A wszystko dlatego, że o klimacie i magii wakacji mazurskich nie przesądza forma obozu, tylko ludzie, którzy go tworzą³³.

Czynne uczestnictwo podczas Festiwalu Piosenki Żeglarskiej „shanties” organizowanego co roku w Krakowie, ogranicza się wprawdzie do podsłaskiwania i lekkiego fałszowania szant, ale i tam nie brakuje księży, którzy znajdują czas, aby i tam pobyc razem z młodzieżą³⁴.

Gdyby wyliczyć wspomnienia z Mazur – jest ich mnóstwo. Opisanie „najlepszego” byłoby trudne – bo wspomnień nie powinno się stopniować... Może cały urok tkwi w tym, że to, co w zgiełku codzienności wydaje nam się szare bądź zbyt jaskrawe, tam ma właściwą barwę. Nie razi... ani nie przygnębia. Może to wyjątkowi ludzie, którzy tworzą taką, a nie inną atmosferę, wspólne ogniska, zdobywanie jezior... Cała magia może kryć się w możliwości złapania tego, co nieuchwytnie. Albo w tym, że nie liczą się dobra materialne, które posiadamy (no, może prócz kompletu suchych ubrań i wspaniałego słoika, pełnego Nutelli). Nie liczy się to, która jest godzina albo który konkretnie dzień tygodnia właśnie nastąpił. Są to wartości, których nie zdoła zmierzyć żadna waluta tego świata³⁵.

Dawniej jeździłem na inne obozy i kolonie, organizowane przez biura turystyczne, i nie wracałem z nich tak szczęśliwy, jak z saltromowskich obozów. Gdy trafiłem na salezjański wyjazd, wiedziałem, że to jest to, czego moje ciało i dusza potrzebowały. Niezapomniana atmosfera codziennego życia żeglarskiego, wieczornych ognisk, mszy polowych sprawiają, że w naszych umysłach zostały wspaniałe wspomnienia na zawsze. Chciałbym podziękować księdzu Andrzejowi, księdzu Mirkowi i kadrze sterni-

³² Zob. tamże, s. 182.

³³ A. MALEWSKA, *Wiatr przemian w YCS*, „Różana” 5.05.2009, s. 6.

³⁴ Archiwum Saltromu.

³⁵ K. PAWLIK, *Mazury, Mazury...*, „Różana” 5.09.2008, s. 9.

ków. To oni uczyli nas nie tylko żeglarskiej sztuki, ale też przyjaźni, miłości i zaradności w trudnych warunkach. Może tego nie było widać, ale czuliśmy na sobie ich czujne oko i bliskość w razie niebezpieczeństwa. Dobrze, że groźnych sytuacji nie było wiele, a w zamian za to był humor i wspaniała przygoda³⁶.

W Saltromie likwiduje się stereotyp księdza sztywniaka, który tylko się modli i narzeka, jaka ta dzisiejsza młodzież jest niedobra. Możliwe jest to dlatego, że księża Salezjanie są niezwykle żwawi, radośni i młodzi duchem, co przyciąga do nich młodych ludzi³⁷.

Jak słyszę „Salezjanie”, to mi się buzia uśmiecha³⁸.

Obecność, którą ks. Bosko określa jako asystencję wychowawcy wśród młodzieży – uczestnictwo w jej życiu, jest integralną częścią procesu wychowania. Jest ona pierwszym środkiem systemu prewencyjnego opartego na podstawowych zasadach religii, rozumie i dobroci.

Rola asystenta polega na kształtowaniu w młodym człowieku mądrego patrzenia na świat, świadomego wyboru i eliminacji każdego zła. Stała obecność wychowawcy u boku wychowanka pozwala na dokładne poznanie jego osobowości, nawyków, potrzeb i zachowań, co ułatwia stawianie mu właściwych wymagań oraz podjęcie prawidłowego kierunku wszelkich oddziaływań wychowawczych. Wychowawca-asystent musi być odpowiedzialny za swoje postępowanie, a przede wszystkim powinien być przepełniony miłością do Boga i bliźniego.

Na jachcie wychowawca jest stale obecny, animuje rozmowy, słucha, reaguje na wszelkie przejawy zła. Dbą o bezpieczeństwo, uwrażliwia na piękno przyrody, rozwiązuje na bieżąco sytuacje konfliktowe, po prostu – jest obecny. O wychowawcach żeglarzach uczestnicy rejsu piszą: „Kadra miała na głowie ponad czterdzieści osób, a ja miałam wrażenie, jak gdyby o każdego troszczyła się z osobna”³⁹.

Obecność, ale i serdeczność, dobroć, cierpliwość, wyrozumiałość, bezpośredniość, a zwłaszcza miłość – to zasadnicze cechy asystencji pedagogicznej systemu prewencyjnego, które mają swoje zastosowanie podczas żeglugi w YCS⁴⁰.

³⁶ J. WOLNICKI, *Mazurska przygoda z Saltromem*, „Różana” 5.09.2008, s. 9.

³⁷ Archiwum Saltromu (prac. dypl. Maciej Muszałik).

³⁸ Archiwum Saltromu (film, *Wystarczy, że jesteście młodzi*).

³⁹ Archiwum Saltromu, *Czar mazurskich wspomnień*, „Różana” 5.09.2008, s. 9.

⁴⁰ Zob. R. POMIANOWSKI SDB, *Obecność wychowawcza i przestrzenie jej wypowiedzi dzisiaj*, w: J. WILK (red.), *Współczesny wychowawca w stylu ks. Bosko*, Lublin 1998, s. 149-150.

*

System wychowawczy ks. Jana Bosko nie tylko odpowiadał na potrzeby ówczesnych czasów, lecz także znacznie wyprzedzał myślą pedagogiczną swoją epokę. Zbudowany na gruncie personalizmu, akcentował ważność i wartość osoby wychowanka, stawiając go w centrum wszelkich działań. Kontynuacja i rozwój dzieł salezjańskich – takich jak YCS – świadczą o jego aktualności i skuteczności. Żadne programy profilaktyczne nie zastąpią osobistego kontaktu, autorytetu, kompetencji i zaangażowania wychowawcy w działalność profilaktyczną⁴¹.

Jeden z wychowanków przeprowadził badania wśród członków YCS, pytając ich m.in. o wychowawcze oddziaływanie na młodzież, gdzie wśród najczęściej powtarzanych przykładów elementów kształtujących charakter wychowanka były: dyscyplina, współpraca, odpowiedzialność i tolerancja. Prowadzący badania zawarł wypływające z analiz wnioski w następujących słowach:

Przeprowadzone badania nie pozostawiają wątpliwości, że żeglowanie ma wychowawczy wpływ na młodzież. Ważne jednak jest to, że nie jest to tylko zasługa samych wartości, jakie niesie ze sobą żeglarstwo, ale przede wszystkim sposobu, w jaki te wartości są propagowane i przekazywane młodym ludziom. Salezjańska reguła wychowania prewencyjnego stosowana w przekazaniu wartości i szkoleniu młodych żeglarzy pozwala na kształcenie charakteru młodych ludzi zgodnie z ich oczekiwaniami i bez nacisku, co powoduje, iż młodzież sama w sobie chętniej przejmuje te wartości, gdyż nikt ich do tego nie zmusza ani nie grozi im surową ręką. Żeglarstwo niesie ze sobą tak wielki potencjał wychowawczy, iż pozostaje tylko żałować, że w naszym środowisku tak mało jest ono wykorzystywane. Mała popularność tego typu oddziaływania wychowawczego nie jest spowodowana brakiem zainteresowania ze strony młodych ludzi czy niechęcią do takiego typu spędzania wolnego czasu. Problem tkwi w wychowawcach, którzy może niejednokrotnie nie zdają sobie sprawy z takiego oddziaływania żegluga na młodzież.

BIBLIOGRAFIA

- CIAŃ L., System zapobiegawczy świętego Jana Bosko i jego charakterystyka, Warszawa 2001.
CIAŃ L., Wychowanie w duchu księdza Bosko, Warszawa 1990.
CZAJEWSKI J., Etykieta żeglarska, Katowice 2002.
DĄBROWSKI W.R., Poradnik nauczyciela żeglarstwa, Kraków 2003.
DĄBROWSKI W.R., Wychowanie w szkoleniu żeglarskim (mps).

⁴¹ Zob. M. SZPRINGER, *System prewencyjny*, s. 199.

- DYMARA B., Dziecko w świecie współdziałania, Kraków 2001.
- FANCIULLI G., Święty Jan Bosko. Przyjaciel młodzieży, Kraków 2001.
- HOMPLEWICZ J., Teoretyczne założenia systemu wychowawczego św. Jana Bosko, w: J. NIEWĘGŁOWSKI (red.), Książd Bosko i jego system wychowawczy, Warszawa 2000.
- KRUSZEWSKI K., Najpotrzebniejsze zasady dydaktyczne, w: K. KRUSZEWSKI (red.), Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela, Warszawa 1991, s. 254-283.
- MAJEWSKA A., Pedagogika według świętego Jana Bosko, „Dialog i Edukacja” 2002, nr 2, s. 65-70.
- MAJEWSKI M., Elementy metodyki pedagogiczno-katechetycznej w ramach systemu prewencyjnego św. Jana Bosko, Kraków 1975.
- MALEWSKA A., Wiatr przemian w YC, „Różana” 5.09.2009, s. 6.
- MATYJAS B., Poglądy i praktyka pedagogiczna świętego Jana Bosko, „Wychowawca” 7-8(1995), s. 5-6.
- MOŹDŹEŃ S.J., Inspiracje katolickiej myśli wychowawczej w Polsce do połowy XX wieku, Kielce 2001.
- MOŹDŹEŃ S.J., Św. Jan Bosko i jego system wychowania prewencyjnego, w: Historia wychowania (1795-1918), t. II, Sandomierz 2006.
- PAWLIK K., Mazury, Mazury, „Różana” 5.09.2008, s. 9.
- POMIANOWSKI R., Obecność wychowawcza i przestrzenie jej wypowiedzi dzisiaj, w: J. WILK (red.), Współczesny wychowawca w stylu ks. Bosko, Lublin 1998, s. 145-166.
- SZPRINGER M., System prewencyjny ks. Jana Bosko we współczesnej profilaktyce, Kielce 2006.
- WOLNICKI J., Mazurska przygoda z Saltromem, „Różana” 5.09.2008, s. 9.
- www.epz.pl (dostęp: 3.12.2015).
- www.saltron.krakow.pl (dostęp: 3.12.2015).

WYKORZYSTANIE ELEMENTÓW SYSTEMU PREWENCYJNEGO ŚW. JANA BOSKO W WYCHOWANIU ŻEGLARSKIM

S t r e s z c z e n i e

Celem artykułu jest ukazanie systemu prewencyjnego ks. Jana Bosko jako podstawy wychowania żeglarskiego. System ten polega na aktywnym zapobieganiu złu i zarazem na tworzeniu pozytywnych warunków procesu wychowania. Przykładem zastosowania systemu ks. Jana Bosko jest wychowanie żeglarskie realizowane m.in. w klubie Yacht Club Saltrom. Elementy systemu prewencyjnego umożliwiają skonstruowanie programu, jego odpowiedni i skuteczny przebieg, potwierdzony w ocenie młodych członków klubu.

Słowa kluczowe: ks. Jan Bosko; system prewencyjny; wychowanie żeglarskie.

THE USE OF JAN BOSKO'S PREVENTIVE SYSTEM COMPONENTS
IN SAILING EDUCATION

S u m m a r y

The aim of the following paper is to reveal Jan Bosko's preventive system as the basis of sailing education. This system is based on active prevention of evil and simultaneously, creating positive conditions for the process of education. An example of the application of the Jan Bosko's system is the education of sailing existing in the Yacht Club Saltrom. Elements of the preventive system enables to construct the program, included appropriate and effective communication, confirmed in the assessment of young members of the club.

Key words: rev. Jan Bosko; preventive system; sailing education.